

Fer ganyotes

JORDI GRÀCIA

El nostre heroi, Josep Pla

Enric Vila
A Contra Vent Edicions
404 pàgines, 22 euros

El nostre heroi, Josep Pla és un llibre que fa ganyotes per totes bandes i el soroll és ensordidor. Sota la màscara del títol i de gran part del llibre (sobre Pla) el que hi ha és un autoretrat d'escrip-

del seu temps, aquest llibre no proposaria pistes fora de context i aprofitades pels pèls, com ara l'independentisme de Pla, i massa vegades la interpretació de les coses està fora de context i prima. La pega és que fer llibres d'història i crítica demana molt de temps de lectura i no pas anar prenent nota del que un xerra amb els altres i el que va esbrinant mentre llegeix materials inèdits. Al dietari això li

que és el que Vila diu, i que bé que va creure que Espanya "ofega" els "temperaments forts" de Catalunya. Quin morro, oi? I no sembla d'un mal gust i d'un escassíssim senderi voler provar que Catalunya "està en perill de mort" amb la frase d'un memorialista que precisament s'està morint, però de veritat?

No falla: la culpa és sempre dels altres, i els altres són els castellans i els franquistes. La desinformació està al servei de la murga del victimisme, tan irresponsable i tan ètica-pobra, i l'autor no es pren la molèstia d'assumir i destriar les responsabilitats a casa. Diu que Pla no va ser el primer escriptor europeu per culpa del franquisme (i ho diu literalment!), enlloc de ser per culpa del propi Pla, que seria el que una persona sense la malaltia patriòtica començaria per considerar raonable. I a Nèstor Luján, una altra víctima, agafa't!, i a Catalunya tenim por de l'espontaneïtat, mira tu, i no com passa arreu del món. Fa vergonya l'autoindulgència sistemàtica com a resort del catalanisme cultural —ho dic perquè el llibre està tenint bones vendes i la crítica el mima.

L'independentisme explícit de l'autor és d'agrair i és saludable, però que sàpiga ningú ha defensat que sigui una eina útil d'anàlisi ni històrica ni crítica: és una posició ideològica militant, oportuna en un dietari, però corruptora de la lucidesa analítica. Jo crec que de Pla només n'ha entès allò que juga a favor d'una tesi d'actualitat política. La subtileza del gran Pla, els seus plecs, les seves mentides, la seva complexitat humana i ideològica, el joc a moltes bandes i les seves contradiccions, són fora del llibre i Vila confon entre ser espontani i encertar-la. Dir les coses sense disfressar-les no té res a veure amb la finura interpretativa i la sinceritat no absol de la precipitació o la lectura molt interessada.

Diu irònicament (suposo!) que al mercat català només funcionarà "un llibre que faci sang". Ja el té, però el primer que ho hagués lamentat hauria estat Pla, o li hagués etzibat una d'aquelles frases que deixen convallescent per temps: "Ja viatja prou, vostè?". O no hagués dit res, emmudit de la vergonya que un llibre sobre ell comencés parlant, com feia la guàrdia civil a Espanya, de salvar el país, però sense explicar ni de què ni de qui, perquè potser haurà de ser de si mateix, que és el que passa a la gran majoria de la humanitat civilitzada, tant si es descaren com si no.

Fa vergonya l'autoindulgència sistemàtica com a resort del catalanisme cultural

escau, però alhora vol ser un assaig sobre Pla (el model involuntari bé podria ser el Josep Pla d'Arcadi Espada...), i tot plegat resulta una notabilíssima dosi de narcisisme intel·lectual —o descarament.

Quina pau d'esperit deu donar saber que Catalunya no té la literatura que mereix pels "segles de bufetades" que ha rebut,

ELS VOSTRES CLÀSSICS

Per dos cavalls negres

JORDI LLOVET

Al segle XVI, un home de llinatge, dedicat a la remunta, portava un dia un ramat de cavalls dels seus estables, situats a la riba del Havel, cap a una ciutat del ducat de Saxònia, per vendre'ls en una fira. En travessar l'Elba va topar amb el castell del senyor Wenzel von Tronka —noble, per tant—, que s'havia atorgat de manera il·legítima el dret a cobrar un aranzel a tota persona que passés pels seus territoris amb la intenció de mercadejar. Aquest home va trobar el costum inesperat, arbitrari i tot —en la història real va dir-se Hans Kohlhaase, però en la novel·la de Heinrich von Kleist de què parlem avui es diu Michael Kohlhaas—, i va tenir una discussió amb el major dom i altres servents de la casa noble. Com que Kohlhaas no duia prou diners a sobre, va prometre que, en tornar de la fira, pagaria l'aranzel que li demanaven, per bé que li semblava un desafur. Els del castell, malfiats, van reclamar que Kohlhaas deixés, com a penyora, dos cavalls negres magnífics que duia entre la colla, i així va fer-ho el nostre heroi. Va tornar de la fira amb tota la voluntat de pagar el deute pendent, però, en l'endemig, els cavalls havien estat maltractats, utilitzats en les feines del camp i reduïts a un estat lamentable. Kohlhaas va trobar allò una injustícia molt gran, i va posar un plet al noble del castell.

No hi va plànyer esforços ni diners. Va pignorar les seves propietats, va contractar advocats per fer-se càrrec de les gestions davant les instàncies judicials, i fins i tot va demanar a la seva dona que s'adreces al príncep de Brandenburg, el seu país, amb el desig que es fes justícia. La dona va morir en un incident malaguanyat en aquell viatge, i a Kohlhaas la sang se li va encendre encara més. Va continuar pledejant només amb aquesta obsessió: que es fes justícia i que el senyor von Tronka li restituis els dos cavalls en l'estat que ell els havia deixat, per força, al seu estable. L'argument continua embolicant-se, i les desgràcies d'aquest bon home entren en una voràgine espantosa, enrevessada i del tot absurda. Com que les autoritats pròpiament dites no li fan cap cas i li aconsellen que s'emporti els dos cavalls negres, en l'estat que es trobin, i deixi córrer l'afer, Kohlhaas, mogut per una ànsia que a l'inici només és de justícia, però acaba sent de venjança, organitzat un petit exèrcit que arriba a fer-se força gros, per lluitar amb les armes contra els homes de von Tronka i després contra les tropes de Saxònia —com és sabut, lla-

"Dos cavalls negres centren el xoc entre un home i l'imperi de la Llei"

vors Alemanya era un territori de principats, ducats i altres formes administratives, sense posseir la unitat que té avui dia.

Aquest és el nus de la història d'un dels llibres més importants de tota la narrativa romàntica alemanya del millor període —abans de la mort de Goethe, posem, o sia l'any 1832; o abans de l'aparició del ja moderníssim Georg Büchner—, ara traduït de nou en català per Jaume Ortola, *Michael Kohlhaas*, Editorial Riurau, 2009. Acaba d'una manera que no direm, per no espantillar l'interès dels lectors. La història és verídica, encara que Kleist la desfigurés, tal com ho permet el gènere de la novel·la; la font de l'escriptor va ser, en especial, l'informe de Schöttge-Kreisigs, de 1731, anomenat *Espigols diplomàtics i curiosos de la història de l'Alta Saxònia i les terres veïnes*. L'important de la qüestió és que Kleist, aprofitant una història d'arbitrarietat jurisdiccional, va escriure una de les obres d'art literari més perdurables i més "modernes" de tota la producció romàntica, caient només esbiaixadament —la història de la gitana, uns fantasiègels del protagonista que fan pensar en l'episodi de la cova de Montesinos, del *Quijote*, i coses així— en l'àmbit de la fantasmagoria tan estimada per Hoffmann, per exemple.

Si hem escrit que aquesta història està narrada a la manera ja moderna, és pel fet que l'autor va representar en el seu llibre, com potser cap altre narrador no ho havia fet abans, el contrast entre la perplexitat i la impotència d'un sol home carregat de raó, i la complexa maquinària de la justícia, del poder i de l'Estat modern. Dickens faria una cosa semblant en molts episodis de novel·les seves situades a Londres; Büchner, ja citat, en donaria una altra mostra en el seu fabulós *Woyzeck*; i Kafka, molt especialment, s'inspiraria en aquesta novel·leta de Kleist per ordinar les interminables marrades i els laberints inextricables del món de l'advocacia, ja en ple segle XX, tot explicant al capdavant la mateixa cosa, o gairebé. Posem que Kohlhaas lluita contra formes de poder que són una deixia embastardida del poder feudal; Kafka, de la seva banda, ja presenta sense ambages l'enorme impotència dels homes del segle XX davant uns Estats que, en comptes de fer-se visibles per la violència, la policia i el menyspreu, han escampat el seu poder, d'una manera no menys humiliant que al segle XVI, gràcies a haver-se transformat, de fet, en poders "invisibles", d'impossible localització: ¿on és el castell de la novel·la homònima de Kafka? ¿com s'hi arriba? ¿qui mana, en aquell llogarret de la novel·la kafkiana? ¿on és la Llei? Vet aquí una lliçó de com mites que són de tota la vida —vegeu *Antígona*, de Sòfocles— són sotmesos, per la literatura, a metamorfosis tan interessants com dignes, avui, de preocupació.

Josep Pla, en un dels viatges que va fer a Londres.

tor independentista amb temeritat juvenívola. El gènere funciona com a blindatge: un dietari pot ser com l'autor vulgui, però a l'hora de llegir el que hi diu Enric Vila (Barcelona, 1972), sobre Pla, o sobre el franquisme, sobre la risible Catalunya que pinta o sobre les dones, la patinada cap a la simplificació és destremadora. Tenir veu pròpia i dir la teva és candorosa i divertit i ho fa molt bé, el problema és el que diu. Una immersió calmosa als papers de Joan Fuster treuria d'aquest llibre molta banalitat descarada i sobretot donaria saviesa i punteria.

Més ben informat de Pla i